

УДК 321.013:316

**FEATURES OF SECESSIONIST CONFLICTS:
SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECTS
ОСОБЛИВОСТІ СЕЦЕСІОНІСТСЬКИХ КОНФЛІКТІВ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ**

Авер'янова Н.М. / Averianova N.M.*к.філос.н. / с.ph.s.*

ORCID: 0000-0002-1088-2372

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,**Kyiv, Volodymyrska Street 60, 01601**Київський національний університет імені Тараса Шевченка,**Київ, вул. Володимирська 60, 01601***Воропаєва Т.С. / Voropaeva T.S.***к.психол.н., доц. / с.p.s., as.prof.*

ORCID: 0000-0001-8388-7169

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,**Kyiv, Volodymyrska Street 60, 01601**Київський національний університет імені Тараса Шевченка,**Київ, вул. Володимирська 60, 01601*

Анотація. Стаття присвячена актуальному та гостро обговорюваному явищу сецесії. На основі соціально-філософського підходу автори розглядають різні сецесіоністські конфлікти і сепаратистські рухи в сучасних державах. У статті проаналізовано проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки, особливості сучасних конфліктів у контексті глобалізації. У статті розглядаються деякі недостатньо вивчені питання дезінтеграції держав. Запропоновані шляхи забезпечення територіальної цілісності держави. Необхідно сформулювати комплекс заходів (гуманітарних, соціально-економічних та політико-військових), спрямованих на запобігання викликам, небезпекам і загрозам національним інтересам України. Необхідно також підтримувати баланс сил, цінностей, ресурсів, політичних, правових і соціально-економічних проблем у суспільстві та державі.

Ключові слова: конфлікт, сецесіоністський конфлікт, процеси конфліктизації, війна, глобалізація, Україна, Російська Федерація.

Вступ.

Відомо, що в умовах глобалізації конфліктизації процеси можуть набувати транснаціонального і навіть планетарного характеру. Глобальною загрозою стає міжнародний тероризм і екстремізм, а також застосування зброї масового ураження. Продовжує зберігатися й відтворюватися конфліктогенний потенціал пострадянського простору, що призводить до конфліктизації відносин між новими незалежними державами. Для багатьох нових незалежних держав (у першу чергу, для Грузії, Молдови та України) питання сецесіоністських конфліктів є дуже чутливим. Таким чином, проблема дослідження специфіки сецесіоністських конфліктів є доволі актуальною і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики.

Основний текст.

Поняття «сецесія» та «сецесіонізм» походять від латинського слова «secedo» – «йду» (яке було утворено шляхом складання двох частин: «se» – окремо і «cedere» – йти). Спочатку ці терміни були пов'язані з історією

Давнього Риму. Тоді під сецесією мали на увазі зухвалий відхід на знак протесту (у ті часи (V – III ст. до н. е.) це було пов'язано з боротьбою плебеїв із патриціями за свої права). У 20-х – 30-х роках XVIII ст. поняття «сецесія» починає набувати релігійно-політичного забарвлення, позначаючи вихід певної групи людей зі складу одного релігійного об'єднання і утворення іншого об'єднання (зокрема, у 1733 р. окремі парафії Шотландії вийшли з пресвітеріанської церкви і створили вільні церковні громади, у такий спосіб була утворена відокремлена церква – «Secession Church» [2]). Сучасне розуміння сецесії (як виходу зі складу єдиної держави будь-якої її частини) почало формуватись у період Війни за незалежність у Північній Америці (1775 – 1783), під час якої американські колонії відокремились від Королівства Великої Британії і були утворені Сполучені Штати Америки [2].

Отже, термін «сецесія» означає вихід зі складу держави (переважно федеративної) її певної частини (часто одного із суб'єктів федерації). Проблема сецесії та сецесіоністських конфліктів є доволі гострою в сучасному світі, у багатьох країнах вона часто актуалізується під впливом різних чинників. Серед вчених, які докладно вивчали цю проблематику необхідно назвати С. Авакьяна, Є. Александрову, В. Барновицьку, Ю. Белавіну, А. Б'юкенена, А. Гудкова, Є. Гуськову, Т. Зяблову, А. Ілларіонова, І. Лексіна, Д. Лопатнікова, А. Лубського, А. Маргієва, А. Маркелову, С. Марочкіна, М. Напсо, С. Новікова, Р. Нурулліна, Ф. Попова, А. Пруднікова, В. Рябцева, А. Сидоренка, С. Соколовського та ін. Соціально-філософський аналіз сучасних підходів до сецесіоністських конфліктів у різних державах показує, що можна простежити цікаву тенденцію: всі інтеграційні процеси у будь-яких державах вважаються позитивними, а дезінтеграційні процеси – неприйнятними й негативними. Сучасні дослідники зазначають, що через негативні конотації слово «сецесія» дуже важко знайти як у офіційних документах, так і в засобах масової інформації [12, с. 2].

Відомо, що ХХ століття було назване «століттям сецесій». Історичний досвід показує, що мирна сецесія є скоріше винятком з правил, ніж правилом, а успішних сецесій з подальшим офіційним міжнародним визнанням порівняно мало. Нині існує близько 40 невизнаних або частково визнаних політичних одиниць. Сучасні науковці підкреслюють, що проблематика сецесії і сецесіоністських рухів сьогодні не обмежується пострадянським та постсоціалістичним простором. Вчені зазначають, що сецесіонізм як рух властивий для всього світу, в тому числі й для Європи, США, Канади тощо. Зокрема, сецесіоністські рухи зафіксовані в Австрії (у тирольців), в Албанії (у албанських греків), у Бельгії (у фламандських спільнотах), в Данії (Фарерські острови), у Франції (від корсиканців до «графства Ніцца»), в Італії (Сардинія і Сицилія), в Іспанії (Каталонія) тощо [8]. Основними причинами сецесіоністських конфліктів є: історичні, політичні, економічні та культурні. А. Б'юкенен, Н. Гонтарь, Д. Горовиць, А. Ілларіонов, А. Лубський, А. Маркелова, Ф. Попов, А. Прудніков, В. Рябцев, С. Соколовський розрізняють 2 види сецесії: 1) сецесія, яка відбувається на добровільних засадах; 2) сецесія, яка здійснюється в односторонньому порядку, шляхом самовільного виходу, часто із застосуванням збройних сил. У випадку розгортання ситуації за другим

сценарієм можуть виникати серйозні проблеми для сучасного світу у зв'язку з виникненням загроз національній та міжнародній безпеці [8; 11]. К. Саврига [9] та інші вчені розглядають специфіку збройного конфлікту в Україні разом із проблемою сецесії Криму, адже із сецесіонізмом пов'язані різноманітні конфлікти сучасного світу, в тому числі й збройні [3; 5]. До групи політичних одиниць, одностороння сецесія яких продовжує оскаржуватися на міжнародному рівні, належать самопроголошені Абхазія, Донецька народна республіка, Луганська народна республіка, Республіка Південна Осетія, Республіка Крим, Нагірно-Карабаська Республіка, Придністровська Молдавська Республіка та ін. Ці політичні одиниці, які у свій час у той чи інший спосіб вийшли зі складу «материнської» держави, утворили зону підвищеної конфліктності й крайньої нестабільності. Історичний досвід невизнаних політичних утворень (Абхазії, Південної Осетії, Придністров'я, Нагірного Карабаху та ін.) показує, що сецесія майже ніколи не вирішує накопичених проблем та конфліктів, вона тільки посилює їх, загострюючи міжгрупові відмінності та створюючи нові суперечності й конфлікти, деструктивно впливаючи на мир і безпеку в Європі та в усьому світі.

Відомо, що сецесія окремих спільнот ще з часів Ліги Націй розглядається як щось принципово несумісне з «універсальним» принципом територіальної цілісності держави. Практично всі держави у своїх конституціях вихід зі свого складу або не передбачають, або максимально ускладнюють [8, с. 56-57]. Особлива ситуація виникла у випадку з Косово, цей випадок набув значення прецеденту для наступних сецесій та сеціоністських рухів. У лютому 2008 р. в односторонньому порядку була проголошена Республіка Косово і сецесія цієї території від Сербії стала доконаним фактом. Це був класичний приклад відторгнення частини держави від цілісного соціально-політичного організму за допомогою зовнішньої військової сили. До косовського випадку міжнародне право не допускало сецесії територій або спільнот зі складу «материнської» держави, визнаючи право на самовизначення лише за націями (народами), у першу чергу, за тими, які свого часу перебували у колоніальній залежності. Отже, було створено прецедент, який нівелює принцип територіальної цілісності держави. Коли Косово проголосило в односторонньому порядку свою незалежність у 2008 р., а західні країни її визнали, РФ відразу почала активно застерігати інші держави від негативних наслідків подібного помилкового кроку для світоустрою. У наступні роки саме Росія використала на практиці «косовський прецедент». І якщо в процесі проголошення незалежності Косова Росія твердо захищала пріоритет принципу територіальної цілісності над правом націй на самовизначення, то після війни з Грузією та вторгнення в Крим російських військових головним для російської дипломатії раптово стало право на самовизначення. Така позиція є маніпулятивною і не відповідає практиці державного управління навіть у самій РФ.

По-перше, Росія вже давно проводить політику подвійних стандартів, що підтверджується її декларативними твердженнями про пріоритет права народів на самовизначення, а коли справа стосується самої РФ, то цей пріоритет повністю відкидається, як, наприклад, у випадку з незалежністю Чечні, а

натомість розв'язуються криваві чеченські війни. По-друге, політична й правова думка чітко розрізняє звільнення певної країни від колоніальної залежності та вихід частини якоїсь країни з «материнської» держави. Адже у відповідності із загальноприйнятою політико-правовою позицією сецесія (відділення) будь-якої території без згоди на це «материнської» держави не є можливою. Саме через порушення даної політико-правової позиції тотально конфліктується відносини між «материнськими» державами (в ролі яких виступають, наприклад, Грузія, Молдова, Україна), державою-агресором і невизнаними політичними утвореннями (в ролі яких виступають, наприклад, Абхазія, Південна Осетія; Придністров'я; так звані ЛНР, ДНР і Кримська республіка). При цьому суб'єктність Криму після окупації Російською Федерацією постійно нівелюється та знижується, адже Автономна республіка Крим, яку РФ перейменувала у 2014 р. на Республіку Крим, була включена до складу Південного федерального округу 28 липня 2016 р., а 1 квітня 2018 р. – до складу Північно-Кавказького економічного району; і вже у березні 2019 р. російський політик В. Жириновський запропонував перейменувати окупований Крим на Таврійську область і запровадити російську мову як єдину державну (підкреслюємо, що Україна надала Криму автономію, не включаючи його в жодні райони чи округи, а в рамках української АРК кримськотатарська, російська та українська мови мали однаковий статус) [1; 4]. По-третє, починаючи з Лондонського Конгресу Соціалістичного Інтернаціоналу (1896 р.), у політичній і правовій думці утверджується традиція визнання права націй (народів) на самовизначення (що мало передусім антиколоніальну спрямованість). Сучасне міжнародне право також передбачає право націй (народів) на самовизначення, яке відображено у статті 1 Статуту ООН. Отже, тут мова йде про справжні нації і народи (тобто про реально існуючі етнічні та національні спільноти), а не про міфічні псевдо-народи, вигадані російською пропагандою – «донецький народ», «луганський народ», «кримський народ» (наголошуємо, що про кримськотатарський народ тут не йдеться, адже права кримських татар у окупованому Криму повністю ігноруються). Таким чином, анексія і окупація Криму, а також окупація окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) шляхом військової агресії РФ відбулись внаслідок тотального порушення норм міжнародного права, а також поза рамками правового поля України [1; 4]. Як держави Євросоюзу, так і Україна дотримуються принципу непорушності кордонів, який був сформульований ще на Нараді з безпеки й співробітництва в Європі у 1975 р.

Відомо, що у населення будь-якої території, на думку А. Б'юкенена, є моральне право на сецесію, яке актуалізується тоді, коли це населення відчуває дискримінацію з боку органів влади даної держави у сфері національної культури та мови, у соціально-економічній сфері, у сфері самоврядування на території проживання (за наявності дискримінаційних обмежень), а також у випадку етнічно обумовленої недоступності «соціальних ліфтів» тощо [10]. Моральне право на сецесію у населення будь-якої території і громадська підтримка його прагнення до виходу зі складу «материнської» держави обумовлена і народжується в результаті встановлення фактів дискримінації

населення цих регіонів з боку влади і населення «материнської» держави [10]. Населення окупованих Росією територій України, ніколи не мали жодних підстав (які були проаналізовані А. Б'юкененом) для виходу зі складу України.

З огляду на той факт, що будь-який сецесіоністський конфлікт рано чи пізно стає чинником, що дестабілізує систему міжнародних відносин, міжнародне співтовариство намагається протистояти дезінтеграційним, відцентровим тенденціям (які часто руйнують давно усталені кордони), а також пом'якшити гостроту основних суперечностей і подолати наростаючий ризик можливої багатопланової хаотизації (відомо, що стратегія «керованого хаосу» є одним з найважливіших засобів гібридної війни [1; 4]).

Н. Арбатова, О. Батраєва, А. Большаков, В. Григорян, С. Григорян, А. Даутін, А. Девятков, В. Дякону, М. Капітоненко, Н. Лемей-Хіберт зазначають у своїх працях, що успішній реалізації сецесії сприяють такі чинники: наявність автономного статусу певного регіону (на відміну від інших регіонів) перед початком сецесії; наявність іноземних військ на території «материнської» держави; геополітичне положення «материнської» держави (тобто її близькість до потужнішої держави-патрона, яка є промоутером конкретної сецесії); незахищеність кордонів «материнської» держави; збройний конфлікт певного регіону з «материнською» державою; наявність у мешканців певного регіону власної національної мови та культури, відмінної від мови й культури «материнської» держави; наявність домінуючого етносу, який не має власної держави; визнання членами ООН тощо (перелік цих чинників не тільки підтверджує, що більшість з них були актуалізовані в Україні перед початком збройного конфлікту, але й чітко показує помилки багатьох представників української влади у 1991 – 2014 рр. та демонструє, які дії не варто робити у майбутньому). Експерти зазначають, що будь-яка держава прагне мінімізувати ризики виникнення сецесіонізму шляхом різнопланових дій. Найпоширенішими заходами попередження й профілактики сецесіоністських рухів є встановлення «податку на вихід», який зобов'язує дану територію виплатити компенсацію «материнській» державі; пропаганда, що роз'яснює деструктивні наслідки сецесії як для тих громадян, які хочуть відокремитися, так і для тих громадян, що залишаються; інтенсивне інвестування в інфраструктуру проблемних регіонів; податкові пільги тощо [6; 7].

Російські вчені підкреслюють, що безумовне право на сецесію внутрішньодержавне територіальне утворення має тільки в разі, якщо дане право спеціально визнано в загальнодержавній Конституції, а претензії територіального утворення на володіння цим правом за відсутності такого визнання є нікчемними (наприклад, нікчемним вони вважають закріплення в ст. 1 Конституції (Основного закону) Республіки Тива, яка діяла до 2001 р., права Республіки «на самовизначення і вихід зі складу Російської Федерації шляхом всенародного референдуму Республіки Тива» (що було опубліковано 3 листопада 1993 р. у газеті «Тувинская правда»). Але для юридичного оформлення анексії Криму та виправдання незаконної діяльності озброєних «зелених чоловічків», які вторглися з території РФ на терени України, були повністю проігноровані як міжнародне право, так і Конституція України,

натомість було спеціально сконструйоване фейкове право на «превентивну (випереджувальну) сецесію» [2], на основі якого і був проведений псевдо-референдум про відокремлення АРК від України у березні 2014 р. (при цьому підставою для «косовського прецеденту» була названа довгострокова цілеспрямована і навмисна дискримінаційна політика «материнської» держави).

Висновки.

Незважаючи на постійні вимоги права на сецесію меншитарними групами у багатьох країнах світу, таке право досі не було визнане міжнародним співтовариством, адже наявність власної державності не є обов'язковою умовою для забезпечення законних прав меншитарних груп, для захисту й розвитку їхньої мови та культури. Саме тому міжнародне співтовариство має заохочувати врегулювання подібних конфліктів такими засобами, які виключають сецесію, оскільки поблажливе (або й заохочувальне) ставлення до режимів, що виникли в результаті сецесії, може привести до дезінтеграції все більшого числа держав світу. Україна повинна більш дієво забезпечувати власну територіальну цілісність, активізувати комплекс заходів (гуманітарних, соціально-економічних та політико-військових), спрямованих на реалізацію національних інтересів України, підтримувати баланс сил, цінностей, ресурсів, політичних, правових і соціально-економічних проблем в суспільстві і державі.

Література:

1. Авер'янова Н. М. Гібридна війна Росії проти України: виклики та ризики для української держави // Сучасне українство: цивілізаційні виклики та відповіді: монографія. – 2-ге видання, доповнене. – К.: ВЦ «Київський університет», 2017. – С. 321-333.
2. Александрова Е. С. Эволюция демократического права на сецессию // Международное публичное и частное право. – 2015. – №1(82). – С. 3-6.
3. Батрименко О. В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів. Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 18 с.
4. Воропаєва Т. С. Конфліктизаційні та деконфліктизаційні процеси в Україні: соціально-філософські аспекти // Научный взгляд в будущее. – Вып. 10. – Т. 2. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2018. – С. 49-56.
5. Воротнюк М. О. Особливості міжнародних конфліктів пост-біполярного періоду // Стратегічна панорама. – 2009. – №4. – С. 41-44.
6. Григорян В., Григорян С. Россия и постсоветское пространство // Per Concordiam. Журнал по проблемам безопасности и обороны Европы. – 2010. – Т. 1; 2. – С. 38-43.
7. Капитоненко М. Решение постсоветских «замороженных» конфликтов. Помогает ли региональная интеграция? // Per Concordiam. Журнал по проблемам безопасности и обороны Европы. – 2010. – Т. 1; 2. – С. 32-37.
8. Прудников А. А. Право на развод? Проблема сецессий в современном мире // Право и современные государства. – 2016. – № 4. – С. 55-65.
9. Саврыга К. П. Украинский кризис и международное право: конфликт на востоке Украины и сецессия Крыма // Право и политика. – 2015. – №7. – С. 954-

967.

10. Buchanan Allen E. *The International Institutional Dimension of Secession // Theories of Secession*. – London and New York: Routledge, 1998. – Pp. 227-256.

11. Kymlicka W. *Review of Secession: The Morality of Political Divorce // Political Theory*. – 1992. – Vol. 20(3). – Pp. 527-532.

12. Pavcović A., Radan P. *On the way to statehood: secession and globalization*. – Aldershot: Ashgate, 2008. – 177 p.

References:

1. Averianova N. M. (2017). *Gibrydna vijna Rosiji proty Ukrayiny: vyklyky ta ryzyky dlya ukrajins`koyi derzhavy [The Russia's Hybrid Warfare Against Ukraine: the challenges and risks for the Ukrainian state]* in *Suchasne ukrajinstvo: cyvilizacijni vyklyky ta vidpovidi: monografiya, 2-ge vydannya, dopovnene*. Kyiv: VCz «Kyyivs`kyj universytet», pp. 321-333.

2. Aleksandrova Ye. S. (2015). *Evolutsiya demokraticheskogo prava na setsessiyu [Evolution of the democratic right to secession]* in *Mezhdunarodnoye publichnoye i chastnoye pravo [International public and private law]*, issue 1(82), pp. 3-6.

3. Batrymenko O. V. (2006). *Osoblyvosti suchasnykh zbrojno-politychnykh konfliktiv [Features of modern armed-political conflicts]*, Kyiv, 18 p.

4. Voropayeva T. S. (2018). *Konfliktyzatsiyni ta dekonfliktyzatsiyni protsesy v Ukrayini: sotsial`no-filosofs`ki aspekty [Conflictization and deconflictization processes in Ukraine: socio-philosophical aspects]* in *Nauchnyy vzglyad v budushchee [Scientific look into future]*, issue 10, vol. 2, pp. 49-56.

5. Vorotnyuk M. O. (2009). *Osoblyvosti mizhnarodnykh konfliktiv post-bipolyarnoho period [Features of international conflicts of the post-bipolar period]* in *Stratehichna panorama [Strategic Panorama]*, issue 4, pp. 41-44.

6. Grigoryan V., Grigoryan S. (2010). *Rossiya i postsovetskoe prostranstvo [Russia and the post-Soviet space]* in *Per Concordiam. Jurnal po problemam bezopasnosti i oborony Evropyi [Per Concordiam. Journal of Security and Defense Europe]*, vol. 1; 2, pp. 38-43.

7. Kapitonenko M. (2010). *Reshenie postsovetskih «zamorojennyih» konfliktov. Pomogaet li regionalnaya integratsiya? [The solution of the post-Soviet "frozen" conflicts. Does regional integration help?]* in *Per Concordiam. Jurnal po problemam bezopasnosti i oborony Evropyi [Per Concordiam. Journal of Security and Defense Europe]*, vol. 1; 2, pp. 32-37.

8. Prudnikov A. A. (2016). *Pravo na razvod? Problema setsessiy v sovremennom mire [Right to divorce? The problem of secession in the modern world]* in *Pravo i sovremennyye gosudarstva [Law and modern states]*, №4, pp. 55-65.

9. Savryiga K. P. (2015). *Ukrainskiy krizis i mejdunarodnoe pravo: konflikt na vostoce Ukrainyi i setsessiya Kryima [The Ukrainian crisis and international law: the conflict in the east of Ukraine and the secession of the Crimea]* in *Pravo i politika [Law and politics]*, №7, pp. 954-967.

10. Buchanan Allen E. (1998). *The International Institutional Dimension of Secession. Theories of Secession*. London and New York: Routledge, pp. 227-256.

11. Kymlicka W. (1992). *Review of Secession: The Morality of Political Divorce. Political Theory*, vol. 20(3), pp. 527-532.

12. Pavcović A., Radan P. (2008). *On the way to statehood: secession and globalization*, Aldershot: Ashgate, 177 p.

Abstract. *The article is devoted to the current and acutely discussed phenomenon of secession. On the basis of the socio-philosophical approach, the authors consider various secessionist conflicts and separatist movements in different states. The article analyzes the problems of ensuring international and national security, special features of contemporary conflicts in the context of globalization. The article discusses some of the insufficiently studied issues of disintegration of states. The ways of ensuring the territorial integrity of the state are proposed. It is*

necessary of formulating a set of measures (humanitarian, socio-economic and politico-military) aimed at preventing challenges, dangers and threats to the national interests of Ukraine. It is also necessary to maintain a balance of forces, values, resources, political, legal and socio-economic problems in society and the state.

Key words: *conflict, secessionist conflict, processes of conflictization, war, globalization, Ukraine, Russian Federation.*

Статья отправлена: 10.06.2019 г.
© Авер'янова Н.М., Воропаева Т.С.